

ματος, ἀποβιβασθέντες εἰς τὴν ξηρὰν, συνωμίλουν περιπατοῦντες, ὅτε αἰφνης ὁ εἰς αὐτῶν ἡσθάνθη ὅτι τὸν συνέλαβον ἀποτόμως ὀπισθεν. Ἐνόμισεν ὅτι ἡτό τις τῶν συντρόφων του θέλων νὰ ἀστερευθῇ. «Ποῖος εἶναι;» ἠρώτησε γελῶν. Ὁ σύντροφός του στρέφεται καὶ παρατηρεῖ, ἀλλ' ἀμέσως ὡχρίᾳ καὶ τρέπεται εἰς φυγὴν. Ὁ συλλαβὼν τὸν φίλον του ἦν ἄρκτος...

Ὅτε ἐπῆλθον πρὸς βοήθειαν τοῦ ἀτυχοῦς τούτου, ἡ ἄρκτος τὸν εἶχε πλέον διαμελίσει. Ἀφεῖσα δὲ τὰ σπαράγματα τοῦ θύματος τῆς ὤρμησε κατὰ τῶν ἐπερχομένων κατ' αὐτῆς· ἀλλ' οὗτοι, τρόμῳ συσχεθέντες, ἔφυγον ἐγκαταλείψαντες ἓνα τῶν συντρόφων των, ὅστις ἔπεσεν εἰς τὰς ὀνυχὰς τῆς ἄρκτου. Μόλις δὲ κατὰ τὴν τρίτην ἀπόπειραν κατῴρθωσαν νὰ τὴν φονεύσωσι καὶ νὰ περισυνάξωσι τὰ αἰμοσταγῇ μέλη τῶν συντρόφων των.

Ἄλλοτε, κατὰ τὴν διαχείμασιν του εἰς τοὺς πάγους, πέραν τῆς νέας Ζηλανδίας, ὁ Βαρέντς εἶδε τρεῖς ἄρκτους προχωρούσας ὀπισθεν τῶν πλοίων, καθ' ἣν στιγμὴν πάντες κατεγίνοντο νὰ μετακομίσωσιν εἰς τὴν ξηρὰν ὅ,τι ἠδύναυτο. Εἰς μάτην αὐτὸς καὶ τινες ἄλλοι ναῦται ἐξέπεμψαν μεγάλας κραυγὰς. αἱ ἄρκτοι οὐδόλως ἐκ τούτων ἐτρόμαξαν. Τότε βλέποντες ὅτι οὐκ ἦν ἄλλως γενέσθαι ἔλαβον δύο δόρατα τὰ μόνα ὅπλα τὰ εὑρεθέντα ἐν τῇ σκηνῇ. Ὁ Βάρεντς ἔλαβε τὸ ἐν τούτων, ὁ δὲ Girard Veer τὸ ἕτερον καὶ πάντες ἔτρεξαν πρὸς τὸ πλοῖον. Ναύτης τις ὀλισθήσας ἐπὶ τοῦ πάγου ἔπεσε, δι' ὃ πάντες ἐτρόμαξαν μὴ ἀμφιβάλλοντες ὅτι πρῶτον αὐτὸν θὰ κατεβρόχθιζον. Εὐτυχῶς αἱ ἄρκτοι κατεδίωκον λυσσῶδῶς τοὺς τρέχοντας πρὸς τὸ πλοῖον, ὁ δὲ ναύτης ἠδυνήθη νὰ ἐγερθῇ καὶ νὰ φθάσῃ τὸν Βάρεντς καὶ τὸν Φῆρ, οἵτινες εἰσῆλθον εἰς τὸ πλοῖον ἐκ τοῦ ὀπισθεν μέρους. Τότε ἀνέπνευσαν πλέον, διότι πάντες εὐρίσκοντο ἐν τῷ πλοίῳ.

Ἄλλ' αἱ ἄρκτοι δὲν ἐγκατελίμπανον οὕτως εὐκόλως τὴν λείαν των, προσεπάθησαν δὲ ν' ἀναρρίχῃθῶσιν ἐπὶ τοῦ

πλοίου. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν τὰς ἀπεμάκρυνον, ῥίπτοντες τεμάχια ξύλων καὶ διάφορα ἐργαλεῖα, ἐφ' ὧν ἐπέπιπτον ἐκάστοτε, ἀπαραλάκτως ὡς ποιοῦσιν οἱ κύνες· ἀκολουθῶς τὰ πράγματα ταῦτα ἔλειψαν. Ὁ Βαρέντς, εἰς τὰ ἔσχατα περιελθὼν, καὶ εἰς τὴν ἀπελπισίαν μᾶλλον ἢ εἰς τὴν φρόνησιν πειθόμενος, ἐξηκόντισε τὸ δόρυ του κατὰ τῆς μεγαλειτέρας ἄρκτου. Εὐτυχῶς ἔβαλε τὸν σκοπὸν, πληγώσας βαθέως εἰς τὸ ῥύγχος τὸ ζῶον, ὅπερ μεγάλην ἐκπέμψαν ὠρυγὴν ἔφυγε δρομαίως. Αἱ λοιπαὶ ἄρκτοι τὴν ἠκολούθησαν, ἀλλὰ μὲ βῆμα βραδύτερον.

Ὅμοίαν, ἀλλὰ φρικαλεωτέραν πάλιν παρίσῃσιν ἢ παραθετομένη εἰκὼν. Ἀγέλη λυσσαλέων ἄρκτων ἔχει ὁρμήσει κατὰ λέμβου ἀλιέων, οἵτινες ἀπέλπιδες ἀμύνονται τῆς πάλης ταύτης τὸ ἀποτέλεσμα δὲν εἶναι δύσκολον νὰ μαντεύσῃ τις· ἡ ἀγωνία καὶ ἡ φρίκη, ἡ ἀπεικονιζομένη ἐπὶ τῆς μορφῆς τῶν δυστήνων ἀλιέων, τῶν ἄρκτων αἱ προβάλλουσαι ἀπειλητικαὶ κεφαλαί, καὶ ὁ αὖξων αὐτῶν ἀριθμὸς δεικνύουσι προφανῶς ὅτι τραγικὸν θὰ ἦναι τὸ τέλος τῶν ταλαιπώρων ἐκείνων.

(Κατὰ τὸ γαλλικόν)

Π.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ.

Ἄνθρωπος ἐκ τῶν διαπρεπεστάτων τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλλάδος, γηραιὸν τοῦ ἀγῶνος λείψανον, ὁ Σπυρίδων Τρικούπης, ἐτελεύτησε κατ' αὐτὰς ἐνταῦθα. Τὸ ὄνομα τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη, διακριθέντος τὰ μάλιστα ἐν ταῖς κοινοβουλευτικαῖς συζητήσεσι τῆς ἀγωνιζομένης ἔτι Ἑλλάδος, καὶ οὐ σμικρὸν συντελέσαντος εἰς τὴν ἐπίλυσιν σπουδαίων διπλωματικῶν ζητημάτων καὶ κυβερνητικῶν δυσχερειῶν συνδέεται στενότατα μετὰ τῆς ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης πατρίδος ἡμῶν, καὶ ἔστιν ἐν τῶν ἀγλαῶν αὐτῆς κοσμημάτων. Ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ τῆς φιλολογικῆς αὐτοῦ ἀξίας ἀγῆρω ὁ Σπυρίδων Τρικού-

πης κατέλιπε μνημεῖα, τὴν γλαφυρότατα καὶ μετ' ἐμβριθείας κριτικῆς ἀξιοζήλου γεγραμμένην Ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τὸν Δῆμον, δημοτικὸν κλέφτικον ποίημα, ὁσιάνειον ἀποπνέον ἄρωμα, καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ, λόγους ἐκφωνηθέντας πρὸ πάντων ἐπὶ τῷ θανάτῳ μεγάλων τῆς ἐπαναστάσεως ἀνδρῶν, καὶ ἐν οἷς ὑπὸ τὸν εὐφραδῆ ῥήτορα διαγινώσκει πᾶς εὐχερῶς τὸν φλογερὸν ποιητὴν.

Καθῆκον ἡμῶν κρίνομεν, πρὸς τῇ εἰκόνι τοῦ περικλεοῦς τούτου ἀνδρὸς νὰ παραθέσωμεν καὶ τοὺς ἐπὶ τοῦ νεκροῦ αὐτοῦ ἐκφωνηθέντας λόγους, διότι ἐξεφωνήθησαν ὑπ' ἀνδρῶν ἐργασθέντων μετ' αὐτοῦ καὶ συμβουλευθέντων, ὡς ἐκ τούτου δὲ ὑπὲρ πάντα ἄλλον γνωριζόντων τοῦ ἀνδρὸς τὸν χαρακτήρα καὶ ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐκτιμώντων αὐτόν.

Καὶ ὁ μὲν Κύριος Θρασύβουλος Α. Ζαῦτης ἐξεφώνησεν ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τὸν ἀκόλουθον ἐπικήδειον λόγον.

«Περικλεῆς ἀνὴρ τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀναστάσεως τῆς Ἑλλάδος ἀγίου ἀγῶνος, ῥήτωρ ἐπιφανὴς τῶν Ἐθνικῶν Βουλῶν, ἱστορικὸς διάσημος τῆς παλιγγενεσίας, μεταδίδων ἤδη εἰς τὴν ἀθανασίαν, συγκαλεῖ σήμερον ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ ναῷ ἅπασαν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου. Ἐμοὶ δὲ συνδεομένῳ μετὰ τοῦ ἐνδόξου νεκροῦ διὰ φιλίας πατρώας καὶ ἀναμνήσεων γλυκυτάτων ἡμισείας ὅλης ἐκατονταετηρίδος ἐπεβλήθη τὸ λυπηρὸν καθῆκον νὰ ἀποχαιρέτησω διὰ συντόμου λόγου τὸν Σπυρίδωνα Τρικούπη.

«Ὁ Σπυρίδων Τρικούπης κατέχει ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἱστορίᾳ τῆς ἡμετέρας πατρίδος περίβλεπτον θέσιν. Ἐγεννήθη ἐν τῇ ἱερᾷ χώρᾳ τοῦ Μεσολογγίου, τῇ προωρισθείσῃ ὑπὸ τῆς θείας προνοίας νὰ ἀναγράψῃ τὸ

ἔννομα αὐτῆς διὰ τὰ ἡρώικα ὑπὲρ πατρίδος ἔργα παρὰ τῷ ὀνόματι δύο μόνον ἴσως χωρῶν κατεχουσῶν ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ ἐξαιρετικὴν θέσιν. Νέος ἔτι μετέβη εἰς Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν πρὸς τελειοτέραν ἐκπαίδευσιν. Ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ νέου φοιτητοῦ τῶν ἰταλικῶν καὶ γαλλικῶν πανεπιστημίων ἔβραζεν ἤδη τὸ αἶσθημα ἐκθύμου φιλοπατρίας. Ἐνῷ δὲ ἐσπούδαζεν ἐκεῖ, ἡ φιλοπατρία του ἡσθάνετο τὴν ἀνάγκην νὰ ἀνάψῃ τὸ πῦρ τῆς ἐλευθερίας εἰς τὰ

σπλάγγνα ὀλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Ἐν Παρισίῳ εἰσέτι διατρίβων ἐξέδωκεν εἰς κοινὴν γλῶσσαν τὸ κλέφτικον ποίημα «ὁ Δῆμος» ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὁποίου ἔθηκε τὸ ὠραῖον ἐκεῖνο δίστιχον.

«Πόσο γλυκὸς ὁ θάνατος,
'πῶρχει' ἀπὸ τὸ βόλι
Τὸν θάνατον ἔς τὸν πόλεμον
τιμὴ τὸν ἔχουν ὅλοι».

«Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἐπανῆλθεν εἰς τὴν καιομένην Ἑλλάδα. Εὐρύς αἶδιον ἠνεώχθη τότε εἰς τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὴν παιδείαν τοῦ περικλεοῦς ἀνδρός.

Τὸ Μεσολόγγιον ἐπεμπεν αὐτὸν ἀντιπρόσωπον εἰς τὰς βουλὰς τῆς Ἑλλάδος. Εἶχεν ἡ Ἑλλὰς καὶ τότε τὸ βῆμά της ὑπὸ τὰς πυρτοκαλέας τοῦ Ἀστρους καὶ τῆς Τροϊζήνος καὶ ὑπὸ τὸν θόλον τοῦ βουλευτικοῦ τοῦ Ναυπλίου. Τὸ βῆμα δὲ ἐκεῖνο ἦτο βῆμα τῆς ἀληθείας, ἀφ' οὗ ἀντήχουν καθ' ὅλην τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος καὶ ἡ σωτηρία αὐτῆς. Πρυτάνεις τοῦ ἔθνικοῦ ἐκείνου βήματος δύο κυρίως ἀνεδείχθησαν ἄνδρες, ὁ Κωνσταντῖνος Ζωγράφος καὶ ὁ Σπυρίδων Τρικούπης. Τοῦ πρώτου τὸ φλέγμα, ἡ αὐστηρὰ εἰρωνεία, τὸ ἀρρενωπὸν τοῦ λόγου· τοῦ δευτέρου ἡ ἀφέλεια, τὸ φυσικόν, ἡ χάρις ἐκάλυναν τὸ βῆμα τῆς ἐπαναστάσεως. Δυστυχῶς ἡ ἑλαιοῦς μέσων ἐκώλυσε τὴν μεταβίβασιν τῶν συζητήσεων ἐκείνων, ἐν αἷς ἐπέπνεον ἡ αὐ-

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ

ταπάρνησις καὶ ἡ φιλοπατρία. Αἱ ἀναμνήσεις ὁμῶς αὐτῶν διατηρήθησαν ζῶνται ἐν τῇ μνήμῃ τῶν συγχρόνων καὶ παρ' αὐτῶν μετεδιδάσθησαν εἰς ἡμᾶς. Ἀλλ' ὁ Σπυρίδων Τρικούπης δὲν ὑπῆρξε μόνον ἔξοχος πολιτικὸς ῥήτωρ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν. Ἡ μελαγχολικὴ αὐτοῦ φωνὴ ἀπεχαιρέτα τὸν Βύρωνα, θνήσκοντα ἐν τοῖς κόλποις τῆς νέας πατρίδος του, καὶ τὸν Καραϊσκάκη δοξάζοντα τὴν γῆν αὐτὴν, ἐν ἣ θάπτεται. Ἡ εὐγλωττος αὐτοῦ φωνὴ ἐπανηγύριζε κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τὰς ναυμαχίας τοῦ Καφηρέως καὶ τοῦ Νεοκάστρου, καὶ ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἁμβωνος ἀντήχει ὁ λόγος του ὑπὲρ ὁμονοίας, τόσῳ ἀναγκαίας πάντοτε, ἀλλ' ἀναποφεύκτου εἰς τὰς κρίσιμους στιγμὰς τῶν ἐθνῶν.

» Ἡ ἀξία τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἡ φήμη αὐτοῦ μετ' ὀλίγον ὑψώσαν αὐτὸν εἰς τὰ ὑπέρτατα ἀξιώματα. Μετὰ τὴν ἐνδοξον πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου, καταπτοηθεῖσα ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς ταύτης συμφορᾶς, ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἑθνικὴ Συνέλευσις διέκοψε τὰς ἐργασίας αὐτῆς, ἀνέστειλε τὴν λειτουργίαν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος καὶ ἀνέθηκε τὰς τύχας τῆς Ἑλλάδος εἰς ἐνδεκαμελὴ δικτατορικὴν ἐπιτροπὴν, ἥς μέλος διωρίσθη ὁ Σπυρίδων Τρικούπης. Γνωστὴ εἶνε ἡ κατάστασις, εἰς ἣν παρελάμβανεν ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη τὴν Ἑλλάδα. Στερουμένη παντὸς μέσου, καὶ διαθέτουσα μόνον ἐξήκοντα γρόσια, ἃ εὗρεν ἐν τῷ δημοσίῳ ταμείῳ, κατώρθωσε διὰ τῆς πατριωτικῆς αὐτῆς ἐνεργείας καὶ τῆς αξιοθαυμάστου συνδρομῆς τοῦ τόπου νὰ προπαρκασκευάσῃ τὴν ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τὸν μεγάλῳφρονα Καραϊσκάκη ἐκστρατεῖαν καὶ νὰ πληρώσῃ δόξης τὴν χώραν αὐτὴν, ἣν μετὰ πολλῆς ἀδιαφορίας θεωροῦμεν ἡμεῖς οἱ μεταγενέστεροι. Μέλος ἐπίσημον τῆς δικτατορικῆς ἐπιτροπῆς ὁ Σπυρίδων Τρικούπης καὶ διὰ φιλίας ἀδισαίστου συνδεόμενος μετὰ τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὸ μέγα ἔργον αὐτῆς.

» Ὁ Σπυρίδων Τρικούπης ἀνὴρ παιδείας εὐρυτάτης καὶ γνώστης τῆς ἱστορίας, διεῖδεν, ἅμα πατήσας τὸ ἔδαφος τῆς Πατρίδος τὴν ἀνάγκην τοῦ συνδέσμου τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος μετὰ τῆς Εὐρώπης. Πρω-

τουργὸς τοῦ ἔργου τούτου διετέλεσεν ὁ μέγας παλίτης Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος· τούτου δὲ ὁ δεξιὸς βραχίον εἰς τὸ σπουδαιότατον τοῦτο ἔργον ὑπῆρξεν ὁ Σπυρίδων Τρικούπης.

» Ὁ ἐνδοξος νεκρὸς, ὃν προέμπομεν σήμερον, διεκρίθη αἰείποτε διὰ τὴν λατρείαν του πρὸς τὰς συνταγματικὰς ἐλευθερίας. Ἀνατρεφείς ἐν τῇ μελέτῃ τοῦ ἀγγλικοῦ πολιτεύματος, καὶ ἐν γένει τοῦ ἀγγλικοῦ βίου, ὑπῆρξε λάτρης τῆς σώφρονος ἐλευθερίας καὶ θαυμαστῆς τῶν ἀγγλικῶν ἐλευθεριῶν· κατέχων τὰ ὑψηλότετα ἀξιώματα τῆς πολιτείας ἐπὶ τῆς βασιλείας Ὁθωνος τοῦ Α'. καὶ ἀπολαύων τῆς ἀγαθῆς τοῦ ἡγεμόνος ὑπολήψεως, πάντοτε προέτρεψε τὸν βασιλέα ἐκείνον εἰς τὴν παραχώρησιν ἐλευθεριῶν. Ἀνὴρ διακρινόμενος ἐπὶ συντηρητικῷ φρονήματι καὶ μετριοπαθείᾳ χαρακτηρὸς ἐπίστευεν, ὅτι ἐλευθερία ἄνευ τάξεως καὶ τάξις ἄνευ ἐλευθερίας ἦσαν ἐπίσης κακὰ· δὲν ἠγάπα τὰς ἐπαναστάσεις καὶ ἐπεθύμει νὰ προλαμβάνη ταύτας. Κατὰ τὸ 1840 μετὰ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς ὁμοφώνως ἐνεργοῦντες παρὰ τῷ βασιλεῖ Ὁθωνι, κατώρθωσαν νὰ πείσωσιν αὐτὸν, ἵνα προβῇ εἰς τὴν παραδοχὴν τοῦ συνταγματικοῦ χάρτου. Πεισθεὶς εἰς τοῦτο ὁ ἡγεμὼν, ἐνετείλατο εἰς συναμφοτέρους, ἵνα ἀσχοληθῶσι περὶ τὴν σύνταξιν τοῦ συντάγματος, καὶ εἶχον προβῇ ἤδη εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν, ὅτε ὁ θάνατος τοῦ πατρὸς μου ἐπελθὼν διέκοψε τὸν καταρτισμὸν τοῦ ἔργου. Ὁ αἰώνηστος Σπυρ. Τρικούπης ἐπὶ ὅλην δεκαετίαν ἀνεζήτησε τὸ χειρόγραφον τοῦτο, ὅπερ δυστυχῶς ἀπωλέσθη εὕρισκόμενον ἐπὶ τοῦ γραφείου τοῦ πατρὸς μου. Εἶχε τοσαύτην ἀγάπην πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο, ὥστε ἡ ἀπώλεια αὐτοῦ τῷ ἐπροξένησε μεγίστην λύπην. Ἀναφέρω τὸ γεγονός τοῦτο, ἵνα καταδείξω τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη τὴν πρὸς τὰς συνταγματικὰς ἐλευθερίας λατρείαν. Ῥήτωρ σπουδαιότατος ἐν τῇ γερουσίᾳ ὑπερεμάχησεν αὐτῶν, καὶ διὰ τοῦ λόγου του προήσπισεν αὐτὰς προσβαλλομένας. Διατελὼν δὲ ἀπὸ τοῦ 1850 πρέσβυς ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ, δὲν ἔπαυσε παροτρύνων καὶ νουθετῶν τὸν βασιλέα Ὁθωνα εἰς τὴν εὐλικρινῇ ἐφαρμογὴν τοῦ πολιτεύματος. Ἐπὶ

στευεν ὁ ἐνδοξὸς ἀνὴρ, ὅτι ἡ νόθευσις τῶν θεσμῶν εἶναι ἰσχυρὰ ἐξώθησις πρὸς τὰς ἀνατροπὰς, αἷς ἀπεστρέφετο. Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν κατὰ τὸ 1859, διατηρῶ τὰς περὶ ἐλευθερίας τῶν ἐκλογῶν ἐπιστολὰς τοῦ ὡς μνημεῖον τοῦ πεφωτισμένου νοῦς του, τῆς πολυπειρίας καὶ ἀκραίφνου ἀγάπης του πρὸς τὰς συνταγματικὰς ἐλευθερίας. Λαβὼν ὁ Σπυρίδων Τρικούπης μέρος εἰς τὴν Β' ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, παρήτησεν ἑκτοτε τὸν πολυτέραχον πολιτικὸν βίον, καὶ ἀπεσύρθη εἰς τοὺς κόλπους πολυτίμου οἰκογενείας. Θεατὴς ἀπαθὴς τῶν γεγονότων κατεδείκνυε κρίσιν ἀξιοθαύμαστον περὶ αὐτῶν καὶ διετήρει ἀκμαίαν τὴν σοβαρὰν διάνοιον αὐτοῦ. Πᾶς ὁ μετ' αὐτοῦ συνδιαλεγόμενος ἐθέλγετο βλέπων ὑπερογδοηκοντούτη γέροντα τηροῦντα ζωηρότητα εἰς τὸ βλέμμα του καὶ πλήρη τὴν διανοητικὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ. Ἐν ἡρεμίᾳ δὲ καὶ ἡσυχίᾳ, παρέδωκε χθὲς τὸ πνεύμα του εἰς τὸν Πλάστον, ἀφείς μνήμην ἐνδοξὸν καὶ αἰώνιον τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ διότι ὑπὲρ τὰ πεντήκοντα ἔτη ὑπηρετήσεν εὐκλεῶς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα καὶ συνέδεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετὰ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῆς πατρίδος ἡμῶν καὶ μετὰ τῆς ἱστορίας τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων.»

Ἐν δὲ τῷ νεκροταφείῳ ὁ κύριος Ἀλ. Κουμουνδοῦρος προσεφώνησε τῷ νεκρῷ τὰ ἐπόμενα.

«Ἀποκαλύψατε τὴν κεφαλὴν, ἐνώπιον τοῦ μεγάλου νεκροῦ! Εἶναι ὁ νεκρὸς ἐνὸς τῶν ἱερῶν λευφάνων τῆς μεγάλης γενεᾶς τοῦ ἀγῶνος. Εὐλογήσατε τὴν ὁδόν, ἡ ὁποία τὸν φέρει σήμερον, πρὸς τὴν χορείαν τῶν μεγάλων συναδέλφων του. Ὅποια ἀντίθεσις! Ἐδῶ, πλησίον τῶν Ἀθηνῶν, τῆς νῦν μικρολόγου ταύτης πόλεως τῶν ζώντων, ἐγείρεται ἡ νεκρόπολις τῶν μεγάλων νεκρῶν. Ἐδῶ ἀναμνήσεις μεγάλαι· ἐκεῖ ὑπολογισμοὶ ἐγωϊστικοί. Εἰρωνεῖα οἰκτρά! Ἀλλ' οἱ μεγάλοι ἄνδρες, οἱ ἑκτακτοὶ καιροὶ, εἴτε οἱ μὲν γεννῶσι τοὺς δὲ, εἴτε οὗτοι πλάττουσιν ἐκείνους, εἶναι φαινόμενα σπάνια, μετέωρα, τὰ ὁποῖα κατὰ διαστήματα ἀναφαίνονται εἰς τὸν ὀρίζοντα. Τοιαύτη εἶναι ἡ τύχη τῆς ἀνθρωπότητος.

»Ὅποια ἡ γενεὰ τοῦ ἀγῶνος! Χαρά-

κτῆρες ἔξοχοι, ἀφοσίωσις ἀπόλυτος πρὸς τὸ καθήκον. Καὶ ταῦτα εἶναι τὰ προσόντα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν. Ἐκτὸς τούτων, ἐν τοιαύταις ἐποχαῖς, ἔχομεν μεγάλους ἐγκληματίας. Ὁ Βάσιγκτων ἦτο μέγας ἀνὴρ· ὁ Ναπολέον μέγας ἐγκληματίας. Τὰ ἱστορικὰ συμβεβηκότα, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ μεγάλοι ἄνδρες δίδουσι τὸν ἴδιον αὐτῶν τύπον, ἀποτελοῦσι τὰς ἐποχὰς τῆς εὐδαιμονίας καὶ τῆς προόδου τῶν λαῶν. Ἐκλείθησαν καὶ ἐθαυμάσθησαν ἀληθῶς τὰ ἐνδοξα κατορθώματα τῶν ναυτικῶν μας, καθὼς καὶ ἡ ἀτρόμητος γενναιότης τῶν κατὰ ξηρὰν στρατιωτικῶν. Ἀλλ' ἔσωσαν τὴν Ἑλλάδα αἱ σφαγαὶ τῶν Ψαρῶν, αἱ καταστροφαὶ τῆς Χίου καὶ ἡ ἐνδοξὸς ἔξοδος τοῦ Μεσολογίου. Ἡ ἀποθέωσις τοῦ καθήκοντος, ἀνυψωθείσα εἰς μαρτύριον, ἐξηγίασε τὴν ἰδέαν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἐπέβαλεν αὐτὴν εἰς τὸν κόσμον νικήτριαν. Τὰ συμβεβηκότα ἐκεῖνα, μόλις γνωσθέντα, ἐκλόνισαν ἐκ βάθρων τὴν συνείδησιν τῆς Εὐρώπης, καὶ τὴν ὑπεχρέωσαν ν' ἀναγνώρισῃ τὸ δίκαιόν μας. Ἡ ἰδέα ἐνίκησε τὴν ὕλην. Ὅταν ἄλλοτε, ἀναγινώσκων τὰ δημοσιευθέντα ἔγγραφα τῆς ἐπαναστάσεως, ἀπῆντησα ἐπιστολὴν τινα τοῦ ὑπουργείου τῶν οικονομικῶν πρὸς τὸ τῶν στρατιωτικῶν, δι' οὗ συνίστα τὴν φειδῶ τοῦ χάρτου, ἔμεινα ἐμβρόντητος. Μὴ γράφετε εἰς ὀλόκληρον φύλλον χάρτου, ἀλλ' εἰς τέταρτον, ἔλεγε τὸ ὑπουργεῖον ἐκεῖνο. Τὰ οικονομικά μας δὲν ἐπιτρέπουσι τὴν σπατάλην ταύτην. Ἐπρεπεν ἡ πεποίθησις νὰ ὑψοῦτο μέχρις ἐνθουσιασμοῦ, ἡ θυσία μέχρι μαρτυρίου, καὶ ἡ αὐταπάρνησις μέχρι τῆς ἐντελοῦς λήθης τῶν περὶ ἡμᾶς· διότι ἄλλως ἦτο ἀδύνατον οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι μὲ τοιαῦτα μέσα νὰ ἄρῃσι πόλεμον κατὰ πανισχύρου αὐτοκρατορίας, καὶ νὰ τὴν νικήσωσιν.

»Εργάτης, καὶ μετὰ τῶν πρώτων, ἔργου τοιοῦτου ὑπῆρξε καὶ ὁ μακαρίτης Τρικούπης. Νέστορ πολιτικὸς, δὲν ἀπέφυγε τοὺς κινδύνους, ὅσους τοιοῦτοι παρουσιάζοντο. Ῥήτωρ περιφανὴς, ἐπέβαλλε τὴν γνώμην του εἰς τὰ μεγάλα συμβούλια τῆς πατρίδος. Ἡ ἱερότης τῆς ὑποθέσεως, ἡ εὐλικρίνεια τῆς συνειδήσεως, τὸ ἄδολον τῆς ἐκφράσεως, ἰδοὺ τὰ ἀποκαθισθῶντα τὸν μέγαν ῥήτορα, μοὶ ἔλεγεν ὁ μακαρίτης. Καὶ

ἦτον ὁ τύπος τοῦ εἵδους τούτου τῆς ῥητορικῆς. Ὅταν τὰ ἔθνη ἐκπίπτωσιν, ὅταν οἱ λαοὶ διαφθείρωνται, ἀναφαίνεται τότε ἡ δημοκοπία, ἡ κολακία τῶν φαύλων παθῶν. Ἀλλ' ἡ πατρίς, εἰς τὰς κρίσιμους περιστάσεις, ἔχει ἀνάγκην πραγμάτων καὶ οὐχὶ κολακειῶν.

» Ἐπιφορτισμένος δὲν εἶμαι νὰ ἐκφωνήσω τὸν ἐπικήδειον τοῦ μακαρίτου, ἀνακρινῶ μόνον τὰς πεποιθήσεις μου, τὰς ὁποίας ἐσχημάτισα, ἀπὸ ἀμέσους ἐντυπώσεις. Καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα καὶ εἰς ὅλας τὰς κυβερνήσεις καθεῖξε τὰς ὑψηλότερας καὶ ἐντιμότερας τῆς πατρίδος θέσεις. Δὲν ἐγένετο γνωστὸς δι' αὐτῶν τὸ ὄνομά του ἕκαμε γνωστὰς τὰς θέσεις, τῶν ὁποίων τὰ ἔργα διεξῆγε μὲ τὴν χαρακτηρίζουσαν αὐτὸν φρόνησιν καὶ τιμιότητα. Ἐξήρχετο τῶν δημοσίων, ὅπως εἰσῆλθε, τιμώμενος καὶ ἄσπιλος, οὐχὶ διότι τότε ἡ συκοφαντία δὲν ἐχρησίμευεν, ὡς ὅπλον πολιτικῆς κερδοσκοπίας, ἀλλὰ διότι ὁ χαρακτηρ τοῦ ἦτον ἀνώτερος αὐτῆς. Οἱ ἄνθρωποι ἐπλάσθησαν διὰ τὰς θέσεις, ἔλεγεν. Ἡ ὑπηρεσία πρὸς τὴν πατρίδα ἐπιβάλλει καθήκοντα καὶ οὐχὶ δικαιώματα. Ἡ ἐξουσία δίδεται χάριν τῆς ὑπηρεσίας τῆς πατρίδος καὶ οὐχὶ χάριν τῆς ὠφελείας τοῦ ατόμου. Οὕτως ἐφρόνει.

• Τὸ ὄνομα Σπυρίδων Τρικούπης εἶναι συνώνυμον πρὸς μίαν ἀρχὴν, τὴν τῆς σώφρονος ἐλευθερίας. Δὲν ἐκλινε τὴν κεφαλὴν εἰς τὰ θωπεύματα, τὰ ἄνωθεν καταρχόμενα, μετὰ τιμῶν καὶ ἀπολαύσεων. Ὑπάρχουν ἄνωθεν πεποιθήσεις εἰλικρινεῖς ἀλλὰ πολλὰκις πεπλανημέναι, ἀλλὰ καὶ πεποιθήσεις ἐγωϊστικαί. Ὑπάρχουν κάτωθεν ἀκραιφνῆ αἰσθήματα πατριωτισμοῦ, πνεύματα γοργὰ, σπεύδοντα, κατὰ τὴν πεποιθήσιν των, νὰ ἐκρίζωσωσι τὸ κακὸν, πρὶν ἢ ῥιζοβολήσῃ· ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ συνειδήσεις ἐνοχοί. Κατὰ τῶν ἐξεγέρσεων αὐτῶν ὁ Τρικούπης ἀντετάχθη μένων ἐδραῖος εἰς τὸ σημεῖόν του ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους. Τὴν αὐτὴν ἐπρέσβευεν ἀρχὴν, καὶ ἐν αὐτῇ πάντοτε παρέμεινεν ἀμετάβλητος. Ὅτε ἐσχάτως τὸν ἐπεσκέφθη ἐν Αἰγίνῃ, ἐνθυμοῦμαι μετ' εὐχαριστήσεως τὰς στιγμὰς ἐκείνας. Ἡ μετὰ τοῦ μακαρίτου Τρικούπη συναναστροφή ἦτον εὐφρόσυνος, πλήρης ἰδεῶν πρακτικῶν καὶ θεωρη-

τικῶν. Μὲ καρδίαν ἀγαθὴν, μὲ ἔκφρασιν σαφὴ καὶ καθαρὰν, ἔτερπεν ὁμιλῶν. Μοὶ ἐλάλει πάντοτε περὶ καθήκοντος καὶ περὶ θυσιῶν· ἐφ' ὅσον δὲ ἐπροχώρει, ἐπὶ τοσοῦτον οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἐσπινθηροβόλου, καὶ τὸ πρόσωπόν του ἐφαιδρύνετο. Ἀνεγνώριζέ τις τὸν ἄνδρα τοῦ 1821. Σπανίως ὠμίλει περὶ τιμῶν καὶ ἀπολαύσεων. Νέος Βροῦτος, μοὶ ἐφαίνετο κρατῶν τὸν πέλεκυν τῆς ἠθικῆς, ἵνα τὸν καταφέρῃ ἀμειλίκτως κατὰ τοῦ παραβάτου τοῦ ἠθικοῦ καθήκοντος. Τοιοῦτος ἦτο ὁ μακαρίτης Τρικούπης. Εὐδαίμων, κατὰ Σόλωνα, διότι ἔζησεν ἐναρέτως, ηὐτύχησε, πρὶν ἀποθάνῃ, νὰ ἴδῃ τὸν ἀγαπητὸν τοῦ υἱὸν ὕγιᾶ καὶ διασωθέντα ἀπὸ τοῦ κινδύνου, δι' οὗ τὸ πολιτικὸν ἔγκλημα τὸν ἠπεῖλει, ἵνα μὴ καθέξῃ, πρὸς ζημίαν τοῦ ἔθνους, μίαν θέσιν ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, ὑπὲρ ἧς καὶ ὁ μακαρίτης καὶ πᾶσα ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ τοσοῦτον ἐμόχθησαν.

» Γαίαν ἔχοις ἐλαφρὰν, μεγάλῃμε Τρικούπη!

Ἴδου καὶ ὁ τοῦ κυρίου Θεοδώρου Π. Δηληγιάννη ἐπιτάφιος.

« Πρὸ ἔτους συνεπληρώθη πεντηκονταετηρίς ἀπὸ τοῦ ἐκπληκτικωτέρου τῶν κατ' αὐτὴν τελεσθέντων συμβεβηκότων, ἀπὸ τῆς ἐγέρσεως τῆς δούλης Ἑλλάδος πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἑαυτῆς αὐτονομίας. Πεντήκοντα ἔτη ἤρκεσαν ἵνα ἐξαντλήσωσι τὴν ἡρώϊδα γενεὰν τῶν χρόνων ἐκείνων, ἀφ' οὗ αἱ κακουχίαι καὶ αἱ στερήσεις τὸ πρῶτον, τῶν ἐλπίδων δὲ ἡ ἐλάττωσις κατόπιν καὶ ἐπὶ τέλους ἡ ἀπογοήτευσις κατηρείπωσαν αὐτήν. Ὀλίγα, ὀλίγιστα, διὰ δακτύλων μετρώμενα σώζονται ἔτι ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν τῆς γενεᾶς ἐκείνης τὰ περιφανῆ λείψαν'· ὁ δὲ Σπυρίδων Τρικούπης, τοῦ ὁποίου τὸν σεβαστὸν νεκρὸν ἀποτίθεμεν σήμερον ἐπὶ τῆς παριλισσείου ταύτης δειράδος, εὐαίθμιος ἀφίνει μεθ' ἑαυτὸν τοὺς ἐπιζῶντας ἐταίρους.

» Ἐκπληκτικώτατον ὠνόμασα συμβεβηκὸς τῆς παρελθούσης πεντηκονταετηρίδος τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν. Ἀπεκέρυσσον καὶ κατέρκρινον αὐτὴν οἱ ἰσχυροὶ τοῦ κόσμου, κατεδίκαζεν αὐτὴν ἡ ἐπίσημος Ἐκκλησία, ἀπέτρεπεν ἀπὸ ταύτης ὁ ὄγκος τοῦ κατακτητοῦ καὶ ἀπεθάρρυνον ἡ ἀσθένεια καὶ τὸ

ἄμαχον καὶ τὸ εὐάριθμον τοῦ δούλου λαοῦ καὶ ὅμως ἤρξατο καὶ ἐτελεύτησεν. Ἀλλὰ πῶς νὰ ὀνομάσω τὸ ἔργον τοῦ κατάρτισμοῦ τῆς ἐλευθερωθείσης Ἑλλάδος; Χώρα ἐρημωθεῖσα καὶ μόλις πληθυσμὸν τινα ἀπαιδεύτων κατοίκων διασώσασα, καὶ τούτων κεκτημένων τὴν συνείδησιν τῶν θυσιῶν, εἰς τὰς ὁποίας κατὰ τὸν ἐνναετῆ ἀγῶνα ὑπεβλήθησαν, καὶ τὰς ἑξέως, μὲ τὰς ὁποίας ὁ ἀγὼν οὗτος περιέβαλεν αὐτούς· ἡ χώρα αὕτη ἔπρεπε νὰ καταρτισθῇ πολιτεία, καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ ταύτῃ ἔπρεπε νὰ ἀναγραφῇ, ὡς πρώτιστος θεσμὸς, ἡ ἰσότης τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν ὑποχρεώσεων. Ἄν τὸ συμβεβηκὸς ἐκεῖνο ἦτο ἐκπληκτικώτατον, τὸ ἔργον ὅμως τοῦ κατάρτισμοῦ τῆς ἐλευθερωθείσης Ἑλλάδος ἦτο δυσχερέστατον.

»Ὁ Σπυρίδων Τρικούπης διετέλεσε καὶ σταθερὸς καὶ πιστὸς ἐργάτης ἑκατέρου τῶν μεγάλων τούτων ἔργων. Ἄν δὲν ὑπῆρξε κρατερὸς μαχητὴς, ὑπηρέτησεν ὅμως τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα διὰ τῆς διανοίας του καὶ ἐν ταῖς τοπικαῖς καὶ ἐν ταῖς γενικαῖς συνελεύσεσι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ γενικῇ διοικήσει· ὁ δὲ πατριωτισμὸς καὶ ἡ ἱκανότης αὐτοῦ ἀνέδειξαν αὐτὸν ἐπιφανῆ λειτουργὸν τῆς καταρτιζομένης πατρίδος.

»Διετέλεσεν ὁ Σπυρίδων Τρικούπης ὁ πρῶτος ἐπὶ τοῦ ἀειμνήστου Κυβερνήτου πρωθυπουργὸς ὑπὸ τὸν τίτλον Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας. Καὶ ὅταν ἡ δημοσία διοίκησις διηρέθη κανονικώτερον καὶ συντεστάθη πρώτην φορὰν ὑπουργεῖον ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, αὐτὸς πρῶτος ἐγένετο ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, κληθεὶς νὰ συνδέσῃ τὰς μετὰ τοῦ ὑπολοίπου κόσμου σχέσεις τῆς καταρτιζομένης Ἑλλάδος. Καὶ ὅταν ἡ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυβερνήτου ἀνέλαβε τὴν κυβερνήσιν τοῦ τόπου, αὐτὸς αὖθις ἐγένετο ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργός, ἀναλαβὼν καὶ ἐκπληρώσας τὸ δυσχερέστατον ἔργον τῶν πρὸς ἐκλογὴν τοῦ πρώτου βασιλέως τῆς Ἑλλάδος συνεννοήσεων μετὰ τῆς Εὐρώπης, καὶ τῶν πρὸς κάθοδον τῆς πρώτης βασιλείας καὶ ἀποκατάστασιν αὐτῆς ἐν τῇ πατρίδι προπαρασκευῶν. Καὶ ὅταν ἡ βασιλεία ἐκείνη ἀποκατέστη ἐν Ἑλλάδι, αὐτὸς πρῶτος ἐγένετο ὁ πρόεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμ-

βουλίου καὶ ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν αὐτοῦ. Καὶ ὅταν τὸ πρῶτον κατεστάθησαν ἐπὶ τῆς δυναστείας ἐκείνης οἱ συνταγματικοὶ θεσμοί, ὁ Τρικούπης ἐκλήθη πρῶτος ὡς ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ συνταγματικοῦ βασιλείου. Καὶ ὅταν τὸ συσταθὲν βασιλεῖον ἔμελλε νὰ ἀντιπροσωπευθῇ διὰ πρώτην φορὰν ἐν τῇ Εὐρώπῃ, αὐτὸς πρῶτος ἐγένετο ὁ πρέσβυς αὐτοῦ, ἀποσταλθεὶς εἰς Λονδίνον.

»Περίεργος σύμπτωσις! Ὅσάκις ἡ Ἑλλὰς ὤφειλε νὰ συγκοινωνήσῃ μετὰ τῆς Εὐρώπης, ἔκαμε πάντοτε χρῆσιν τῆς γραφίδος τοῦ νεκροῦ τούτου· ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀγωνιζομένη ἔμελλε νὰ ἐκπληρώσῃ ἐπὶ τοῦ νεκροῦ περιφανοῦς φιλέλληνος καθήκον εὐγνωμοσύνης, εἰς τὴν γλώσσαν τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπης προσέφυγε, καὶ διὰ ταύτης ἐλάλησε. Κατὰ Ἀπρίλιον τοῦ 1824 ἐκηδεύετο ἐν Μεσολογγίῳ ὁ νεκρὸς διασήμεου ποιητοῦ. Τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ ὁ θάνατος αὐτοῦ ἐλάμπρυναν εἰς τὰ ὅμματα τῆς ἀμβλυωπούσης τότε δύσεως τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα, ἥτις διὰ τῶν ἰδίων συμφορῶν ἀπεκάλυψε τὴν τέως κεκαλυμμένην δόξαν τοῦ ἀθανάτου ποιητοῦ. Ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ Λόρδου Βύρωνος ὤφειλεν ἡ Ἑλλὰς νὰ λαλήσῃ πρὸς τὴν δύσιν, διὰ τῆς γλώσσης δὲ τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπης διελάλησε τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς εἰς τὸν ὕμνητὴν τῶν συμφορῶν τῆς, καὶ δι' αὐτῆς διετράνωσεν εἰς τὸν κόσμον τὴν ἱερότητα τοῦ ἀγῶνός της.

»Ὁ Σπυρίδων Τρικούπης εἶχε προορισθῇ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρώτη γέφυρα, δι' ἧς ἡ Ἑλλὰς καὶ ἀγωνιζομένη καὶ ἐλευθερωθεῖσα, καὶ βασιλευομένη καὶ συνταγματισθεῖσα συνεκοινώνησε μετὰ τοῦ ὑπολοίπου κόσμου. Τρεῖς διετέλεσε πρέσβυς αὐτῆς ἐν Λονδίνῳ καὶ ἅπαζ ἐν Παρισίοις, δέκα καὶ ἑπτὰ ἔτη ἀντιπροσωπεύσας τὴν πατρίδα ἡμῶν ἐν ταῖς μητροπόλεσιν ἐκείναις τῆς Εὐρώπης.

»Εἶπον, ὅτι ὁ Τρικούπης διετέλεσε καὶ σταθερὸς καὶ πιστὸς ὑπηρέτης ἑκατέρου τῶν δύο ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν ταλεσθέντων μεγάλων ἔργων. Καὶ ἀληθῶς· καὶ καθ' ὃν χρόνον ἡ Ἑλλὰς ἠγωνίζετο τὸν μέγα ἀγῶνα, καὶ καθ' ὃν χρόνον ἐπὶ τοῦ ἀειμνήστου Κυβερνήτου ἀφωπλίζετο ἵνα καταρτισθῇ πολιτεία, καὶ ὅταν κατεστάθη βασιλεία ἐλ-

ληνική, καὶ ὅταν συνετάχθῃ συνταγματικῶς, ὁ δημόσιος βίος τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη παριστᾷ αὐτὸν πιστὸν ἐργάτην τῶν κοινῶν.

»Κατὰ τὰ 1828 πρὸς τὰ 1829 ὁ ἀείμνηστος Κυβερνήτης ἀπεφάσισε νὰ δημοσιεύσῃ ἄνευ τῆς συμπράξεως τοῦ Πανελληνίου τὰ περὶ ἐκλογῆς τῶν πληρεξουσίων τῆς Δ'. ἐν Ἀργεὶ Ἐθνικῆς Συνελεύσεως νομοσχέδιον, ἀναιρῶν οὕτω τὰς διατάξεις τοῦ περὶ συστάσεως τοῦ Πανελληνίου καταστατικοῦ νόμου· ἀλλ' ὁ Σπυρίδων Τρικούπης, γενικὸς γραμματεὺς τυγχάνων τῆς ἐπικρατείας, ἀντέστη εἰς τὴν ἐκνομον ταύτην πράξιν, καὶ μὴ εἰσακουσθεὶς ἤρνηθη νὰ προσυπογράψῃ ἐν αὐτῇ. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ὁ Κυβερνήτης, κατορθώσας νὰ λάβῃ τὴν ψῆφον τοῦ Πανελληνίου διὰ τῆς προσθήκης μελῶν τινῶν εἰς τὸ σῶμα ἐκείνου ἐπὶ τοῦ ἐκλογικοῦ ἐκείνου νόμου, ἐδημοσίευσεν αὐτὸν, καὶ δι' αὐτοῦ κατέστησε δυνατὴν τὴν κατὰ τὰς ἐκλογὰς ἐκείνας ἐπέμβασιν τῶν ὀργάνων τῆς πολιτείας. Αἱ οὕτως ἐνεργηθεῖσαι ἐκλογαὶ ἀνέδειξαν ἀντιπροσώπους εἰς τὴν ἐν Ἀργεὶ Δ' Συνέλευσιν ὑπὸ ὅρους, ἀναιροῦντας τὴν πλήρη ἐαυτῶν ἐντολήν, ἐκ τῆς ἐκλογῆς δὲ τοῦ Μεσολογγίου ἀνεδείχθη καὶ ὁ Σπυρ. Τρικούπης ὡς ἀντιπρόσωπος· ἀλλὰ καίτοι τυγχάνων ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν παρητήθη τῆς τοιαύτης ἀντιπροσωπείας, στιγματίσας τὴν κατὰ τὰς ἐκλογὰς ἐπέμβασιν τῆς κυβερνήσεως ἐκείνης...

»Τὴν πολιτείαν τοῦ Τρικούπη ἐχαρακτήριζεν ἰσχυρὰ κρίσις. Δὲν ἦτον ὀρμητικὸς οὐδὲ περιελισσόμενος, ἀλλ' ἦτο πρᾶος καὶ κριτικώτατος. Ἐγὼ αὐτὸς κατὰ τὸ 1863, ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν τυγχάνων, ἐχειραγωγῆθην ὑπὸ τῆς κρίσεως αὐτοῦ ἐπὶ δυσχεριῶν, τὰς ὁποίας παρῆχον αἱ περὶ ἀποδοχῆς ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Γουλλιέλμου τοῦ Ἑλληνικοῦ στέματος γιγνόμεναι διαπραγματεύσεις. Δὲν ἐλάλει πολλά, οὐδὲ περιεκάλυπτε τὰς γνώμας του, ἀλλὰ διὰ βροντώδους φωνῆς ἀπήγγελλεν εὐκρινεῖς γνώμας καὶ σαφεῖς ἐννοίας. Δὲν ἀπέκρυπτε ποτὲ οὐδ' ὡς ἰδιώτης οὐδ' ὡς κυβερνήτης τὴν ἀλήθειαν, καὶ κυβερνῶν πολλάκις ἐκρίθη ἕνεκα τούτου ἀδυσώπητος καὶ τραχύς. Ἐὰν ὁ κατὰ τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα καὶ τοὺς μετὰ

ταῦτα χρόνους πεντηκονταέτης βίος τῆς Ἑλλάδος παρῆχεν εἰς ἀόμματον ποιητὴν ὕλην πρὸς συγγραφὴν νέας Ἰλιάδος, ἐκ τῶν τὰ κοινὰ διαπραξάντων ἡρώων ὁ Σπυρίδων Τρικούπης ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὴν ἐποποιίαν ταύτην ὡς ὁ Αἴας τοῦ Τελαμῶνος.

»Ὁ Σπυρίδων Τρικούπης ἀπεσύρθη τοῦ διασῆμου βίου μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν τῆς τελευταίας ἔθνικῆς Συνελεύσεως. Κατὰ τὸ πολίτευμα τῆς πατρίδος ἡμῶν, οὐδεμίαν ὑπάρχει ἀνάγκη τῆς μακρᾶς πείρας καὶ τῶν φώτων τῶν, πολλὰς δεκάδας ἐνιαυτῶν τὰ κοινὰ διαπραξάντων· τὸ δὲ γῆρας καταδικάζεται εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον. Ἡ ἰσότης τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν ὑποχρεώσεων μετετρέπη εἰς δημοκρατικὴν ἐξίσωσιν τῆς διανοίας, πάντες δὲ ἐξ ἴσου ἐπιτήδευοι πρὸς διάταξιν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, ὅπως κληθῶσιν ἐπ' αὐτὴν, ὀφείλουσι νὰ παρυσταθῶσι πρὸ τῶν ἐκλογέων τῶν καὶ νὰ συναλλαγῶσι μετ' αὐτῶν κατὰ τὴν δημοσιολογικὴν ῥῆσιν αὐθεντικοῦ κειμένου. Ὁ Σπυρίδων Τρικούπης ὑπέκυψεν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ πολιτεύματος ἀπαγγελθεῖσαν ταύτην καταδίκην, ἀποσυρθεὶς εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον· ἀφῆκε δὲ ἡμᾶς τοὺς νεωτέρους ἵνα πλανώμενοι ὑπὸ τῶν παραπλησίων ἐκάστοτε ῥήσεων παριστάμεθα πρὸ τῶν ἐκλογέων καὶ συναλλασσώμεθα μετ' αὐτῶν.

»Ἐὰν ὁ Σπυρίδων Τρικούπης ἀποθνήσκων ἐκαλεῖτο νὰ ἀπαγγείλῃ συμβουλὴν τινὰ ἢ παραγγελίαν πρὸς ἡμᾶς τοὺς νεωτέρους, ἤθελεν εἰπεῖ αὐτὰς ἐκείνας τὰς λέξεις, τὰς ὁποίας ὁ Ἅγιος Λουδοβίκος ἀποθνήσκων εἶπε πρὸς τὸν μέλλοντα ν' ἀναλάβῃ τὴν κυβέρνησιν τῆς Γαλλίας υἱὸν τοῦ Φίλιππον. «Que rien ne puisse jamais vous écarter du sentier de la vérité et de la droiture. Μηδὲν ἀπομακρυνάτω ὑμᾶς τῆς ἀληθείας καὶ τῆς εὐθύτητος». Ὁ χαρακτήρ τοῦ ἀνδρὸς τοιαύτην ὑπαγόρευεν αὐτῷ τελευταίαν πρὸς ἡμᾶς παραγγελίαν. Ἦθελον ἴσως μειδιάσει πολλοὶ ἐξ ἡμῶν, τῶν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπὶ τὰ κοινὰ καλουμένων, διὰ τὴν ἀπλότητα τοῦ ἀνδρὸς· ἀλλ' ἤθελον μειδιάσει μόνοι οἱ ἀγνοοῦντες τὴν ἱστορίαν, ἥτις διδάσκει, ὅτι αἱ πολιτεῖαι ἄγονται εἰς τὸ βάραθρον, ὅταν οἱ κυβερνῶντες αὐτὰς ἀντικαθιστῶσι τὴν

ἀλήθειαν διὰ τοῦ ψεύδους καὶ τὴν εὐθύτητα διὰ τῆς πλάνης καὶ τῶν διαστοφῶν.»

ΤΟ ΛΕΥΚΟΝ ΡΟΔΟΝ

ΤΩΝ

ΚΕΡΜΑΔΕΚ.

υ υ υ

Ἦμην νεωτάτη ἔτι ὅτε μετώκησα ἐκ τῆς Βανδέας εἰς Παρισίους, ἀλλὰ κάλλιστα ἐνθυμούμαι πρεσβύτην ὑψηλὸν οἰκοῦντα ἐν μεμονωμένῳ τινὲ οἰκίσκῳ παρὰ τὰς ὄχθας τῆς Σάβρης, τὸν ὁποῖον ἡγάπων νὰ ἐπισκέπτομαι μετὰ τοῦ πατρός μου.

Ἦτο ἀνὴρ ὑψηλοῦ ἀναστήματος, μετὰ μορφῆς ἐμφανούσης εἰλικρίνειαν καὶ χαρὰς κτήρα ἐνεργητικόν· ἦτο εὐρωστος ἔτι, εἰ καὶ λευκὸς τὴν κεφαλὴν καὶ μονόχειρ, ἡ δὲ συμπεριφορὰ αὐτοῦ ἐδείκνυεν ἄνδρα ἀνωτέρας κοινωνικῆς καταστάσεως. Ἐκτὸς τοῦ πατρός μου, τοῦ ἐφημερίου τοῦ πλησίον χωρίου καὶ τοῦ φίλου του θηροφύλακος οὐδένα ἄλλον ἐβλεπε. Παράδοξοι φῆμαι διέτρεχον περὶ αὐτοῦ μετὰ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου· διίσχυρίζοντο ὅτι δι' ὅλης τῆς ἡμέρας δὲν ἐξήρχετο τοῦ οἰκίσκου του, καὶ ὅτι ἐπλανᾶτο τὴν νύκτα εἰς τὰς πεδιάδας. Καὶ οἱ μὲν ὑπέθετον αὐτὸν παλὶμπαιδα, οἱ δὲ παράφρονα· τὰ δὲ παιδία ἐτρέποντο εἰς φυγὴν συναντῶντάς αὐτὸν, τόσον ἡ ἢ σκυθρωπὴ αὐτοῦ μορφή τοῖς ἐφαίνετο αἰδέσιμος καὶ σκαιά.

Ὁ πρεσβύτερος, ἀναίσθητος πρὸς ὅ,τι περὶ αὐτὸν συνέβαιnen, ἐφαίνετο εὐχαριστούμενος μάλιστα ἐκ τῆς γενικῆς ταύτης πρὸς αὐτὸν ἀποφυγῆς· ἡ μόνωσις ἦτο πᾶσα αὐτοῦ ἡ φιλοδοξία. Τὰς κυριακὰς μετέβαιnen ἅμα τῇ αὐγῇ εἰς τὸ χωρίον καὶ ἤκουε τὴν λειτουργίαν, καθ' ὅλην δὲ τὴν ἄλλην ἐβδομάδα διέτριβεν ἐν τῷ οἰκίσκῳ του.

Τοῦτο μόνον περὶ τοῦ Ἀντωνίου, οὕτω ἐκαλεῖτο, ἐγίνωσκον· ὅτι εἶχαν ὑπηρετήσῃ ἄλλοτε τοὺς δεσπότας τοῦ τόπου, καὶ ὅτι ἐγένετο σκαιὸς οὕτω καὶ σιγῆλός ἐκ τοῦ τραγικοῦ τέλους τῶν κυρίων του, τοὺς ὁποῖους ἡγάπα θερμότατα.

Ἦμην μόλις ἐνδεκαέτις ὅτε μοὶ ἀφηγήθησαν ταῦτα, ἀλλ' ἐχαράχθησαν βαθύτατα ἐν τῇ νεκρᾷ φαντασίᾳ μου. Εἰ καὶ παιδίον ἔτι, ἐννόουν ὅμως ὅτι ὁ Ἀντώνιος εἶχε διέλθει εὐτυχεστέρως ἡμέρας, καὶ ὅτι μεγάλαι λύπαι ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ἀπομονωθῇ οὕτω. Ὁ Ἀντώνιος μὲ ἡγάπα πολὺ καὶ προσεπάθει νὰ μοὶ δεικνύεται φαιδρὸς ὅτε τὸν ἐπισκεπτόμην, ἀλλὰ καὶ τὸ μειδίσμα του αὐτὸ εἶχε τι τὸ βαρὺ καὶ τεθλιμμένον. Τούτου ἕνεκα μοὶ ἐνέπνεε βαθὺν σεβασμὸν ἀλλὰ καὶ περιέργειαν μεγάλην· ἀμφοτέρω δὲ τὰ συναισθήματά μου ταῦτα ἠύξανεν ἡ προσήνεστατη πρὸς αὐτὸν συμπεριφορὰ τοῦ πατρός μου, ὅστις, εἰ καὶ ἀγαθὸς πρὸς πάντας τοὺς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ του, ἦτο ἐν τούτοις ψυχρὸς καὶ μεμετρημένος.

Μίαν ἡμέραν ὁ πατήρ μου ἀνεχώρησε δι' ὑποθέσεις αἰφνιδίως καὶ μὲ ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν γηραιὸν αὐτοῦ φίλον. Ἡ οἰκία τοῦ Ἀντωνίου συνίστατο ἐκ δύο μόνων δωματίων, ἀλλὰ συνήθως μόνον εἰς τὸ πρῶτον εἰσερχόμεθα. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἀγνοῶ διὰ τίνα αἰτίαν, ὁ Ἀντώνιος μὲ ἀφῆκε μόνην καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἄλλο δωμάτιον, εἰς δὲ ὑπείσῃλθον καὶ ἐγὼ ἀμέσως λάθρα.

Ἐν μόνον παράθυρον ἐφώτιζε τὸ στενὸν τοῦτο καὶ χαμηλὸν δωμάτιον, ἐν ᾧ μία κλίνη, καθίσματα τινὰ καὶ μία ἐκ ξύλου κοινοῦ τράπεζα συνίστων πᾶσαν τὴν συσκευήν. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ τοίχου ἐκρέματο ζεῦγος πιστολίων, ξίφος καὶ δύο κυνηγητικὰ ὅπλα, ἅτινα ἐπέσυρον τὴν προσοχήν μου.

Τὸ ἐν τῶν ὁπλῶν τούτων, πολὺ τοῦ ἐτέρου μικρότερον, μόνον εἰς γυναῖκα ἢ παιδίον εἶχε βεβαίως χρησιμεύσει. Τὸ πολυτελὲς τοῦτο ὅπλον ἦτο κεκοσμημένον γλυφαῖς καὶ λίθοις, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων ἐφαίνοντο ὠραιότατα σήματα φέροντα στέμμα κόμητος· τὸ αὐτὸ δὲ οἰκόσημον ὑπῆρχε καὶ ἐπὶ τοῦ σφαιρώματος τῆς λαβίδος τοῦ ξίφους, ἥτις ἦτο ἐκ χρυσοῦ ἐσμειλεμένον.

Μοὶ ἐφάνη παραδοξότατον ὅτι τόσον ὠραῖα ὅπλα ἀνῆκον εἰς τὸν Ἀντώνιον, καὶ ἐν ᾧ αὐτὸς ἦτο ἀπησχολημένος εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ δωματίου καὶ δὲν προσεῖχεν εἰς ἐμὲ, ἡσθάνθην ζωηρὰν ἐπιθυμίαν νὰ ἀποθαυμάσω ἐκ τοῦ πλησίον τὸ μικρὸν ὅπλον, ὅπερ ἦτο ἰδιαιτέρως τὸ ἀντικείμενον τοῦ